

PAPER

OLIV TA'LIM MUASSASI TALABALARIDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Ro'zmetova Munisa Ma'ruf qizi^{1*}

¹Nukus davlat pedagogika institute doktoranti

* munisaruzmetova63@gmail.com

Abstract

Tabiiyki ma'lum bir texnologiya orqali talabalarda liderlik sifatlarini birdek tarbiyalash mushkul, biroq bu modelga asosan oliy ta'lim muassasasida yaratilgan ijtimoi muhit, ta'lim va tarbiya komponentlarini qamrab olgan uzluksiz ta'sir vositalari orqali samarali natijalarga erishish mumkin. Liderlik qobiliyati har bir sohada muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o'ynaydi. Talabalar – kelajakda jamiyatning yetakchilari, mutaxassislar va innovatorlari bo'lib, ularning liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu tezisda, talabalarda liderlik qobiliyatini qanday rivojlantirish mumkinligi, uning ahamiyati va liderlikni shakllantiruvchi pedagogik texnologiyalar haqida so'z boradi.

Key words: Liderlik, talaba, oliy ta'lim, qobiliyat, mahorat, pedagogik texnologiya, ijtimoiy munosabat, boshqaruvchanlik, faollik, rivojlantirish, yetakchi, pedagogik faoliyat.

Bugungi kunda oliy ta'limda talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, dunyoqarashlarini kengaytirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash qay darajada ahamiyat kasb etayotgan bo'lsa, ularda boshqaruvchanlik sifatlarini shakllantirish ham shu qadar muhim vazifa hisoblanadi. Binobarin, talabalarda boshqaruvchanlik sifatlarini shakllantirish, mustaqil fikrlash qobiliyati hamda muloqotga tez kirishuvchan bo'lishlariga erishish ularning kelajakda demokratik jamiyatning faol

a'zolari bo'lib voyaga etishlarini ta'minlovchi omillardan biri sanaladi. Talaba-yoshlardagi liderlik qobiliyatini o'stirishda ularga mas'uliyat hissini yuklatilishini taqozo etadigan vazifalarning berilishi, mustaqil qaror qabul qilishni talab qiladigan vaziyatlarni hal qilishni, mulohazakorlik, topqirlik, uddaburonlik bilan kutilmagan vaziyatlardan chiqarilishni tajribasi, malakasida shakllantirilishi juda katta ahamiyatga ega. Shu sababdan ham biz ushbu maqolada talabalarda liderlik xususiyatini ochish va rivojlantirishning

Compiled on: November 1, 2025.

Copyright: ©2025 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

turli texnologiya va usullariga to'xtalib o'tamiz. Liderlikning asosiy tamal toshlari haqida gapirib o'tamiz.

Liderlik ko'plab turli kombitatsiya natijasida shakllanadi. Ulardan ba'zilarini quyida keltiramiz:

1. **O'z-o'zini hurmat qilish** – o'zini anglash va to'g'ri baholay olish, o'zining imkoniyat va chegaralarini, kuchli va zaif tomonlarini ko'rish hamda o'zini kuchli va zaif tomonlar bilan birga qabul qilish qobiliyatidir.

2. **O'zqalar hissiyotini fahmlay olish** – bu o'zga shaxsning ma'lum bir vaziyatda boshidan kechirayotgan hissiyotlarini tan olish, uning his-tuyg'ularini ilg'ab olish va ularning paydo bo'lish sabablarini tushunish qobiliyati.

3. **O'zini ifoda etish** – bu his-tuyg'ularni va fikrlarni aniq va konstruktiv ifodalash, shuningdek, o'z hissiy energiyasini safarbar qilish hamda zarurat tug'ilganda ishonchni mustahkamlay olish qobiliyati

4. **Mustaqillik** – bu o'ziga ishonch va boshqalarning his-tuyg'ulariga tobe bo'lmaslik qobiliyati.

5. **Empatiya** – o'zgalarning his-tuyg'ularidan xabardor bo'lish va boshqalarning tuyg'ularini tushunish qobiliyati

6. **Ijtimoiy mas'uliyat** – mas'uliyatlilik hamda boshqalar bilan konstruktiv ishlay

7. **Shaxslararo munosabatlar** – verbal va noverbal muloqot, hissiy yaqinlikka tayanuvchi o'zaro manfaatli munosabatlarni o'rnatish olish va qo'llab-quvvatlash orqali konstruktiv muloqot qilish qobiliyati, ijtimoiy aloqalarda o'zini xotirjam his etish qobiliyati.

8. **Stressga chidamlilik** – o'z his-tuyg'ularini tezkorlik bilan samarali boshqara olish qobiliyati.

9. **Impulslarni boshqarish** – his-tuyg'ularni ushlab turish, vasvasadan qochish.

10. **Haqiqatni real baholash** – insonning fikr va his-tuyg'ularini obyektiv tashqi reallik bilan solishtirish qobiliyati.

11. **Moslashuvchanlik** – o'zgaruvchan sharoitlar bilan bog'liq ravishda o'z his tuyg'ularini, fikrlarini, xulq-atvori va xatti-harakatlarini tezlik bilan o'zgartirish qobiliyati.

12. **O'z menini tushunish** – rejalar tuzish va ularga erishish tomonlarini belgilash, o'z salohiyatini ro'yogga chiqarish imkoniyati.

13. **Optimizm** – qiyin sharoitlarda ham umidini

saqlab turish va ijobiy munosabatda bo'lish qobiliyati.

14. **Baxtlilik** – o'zidan, boshqalardan va umuman, hayotidan qoniqish hissi. Nazorat-diagnostika komponenti. Talabalarda liderlik sifatlarini shakllantirish

OTMda talabalarning liderlik salohiyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan quyidagi vazifalar majmuini o'z ichiga oladi:

– talabalarning oliy ta'lim muassasida kommunikativ kompetensiyalarni o'zlashtirishlari;

– pedagogik faoliyat uchun ahamiyatli bo'lgan tashkiliy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish;

– pedagogik nostandart vaziyatlarni hal etish uchun instrumental kompetensiyalar ko'nikmasini rivojlantirish.

Faollik liderlik holatining mohiyatini aks ettirib, faoliyatda maqsadga yo'naltiriladi. Faoliyat liderlik sifatlarining rivojlanishidagi auditoriya va auditoriyadan tashqari, o'quv va kasbiy faoliyat kabi sohalarini aniqlaydi. Natijada, pedagogik faoliyat turli ko'rinishlarining qurilgan izchilligi qo'yilgan vazifalarni bosqichma-bosqich hal etish va maqsadga erishishga olib keladi. "Shaxsdagi liderlik fazilatlarini ko'pincha jamoaviy muhitda namoyon bo'ladi. Ko'pchilik orasida o'zini tutishi, o'zgalarning xulqi va faoliyatini nazorat qilishi, yetakchi, aniq fikrlarni bildirishi, jamoaviy muhitdan energiya olishi liderlikka xos xususiyatlarni ifodalaydi".

Talabalarda liderlikni rivojlantirishning eng muqolib pedagogik texnologiyalari:

– **Qaror qabul qilish va ma'suliyat olish:** Talabalar o'zlariga ma'suliyat yuklammolarni hal qilish va qaror qabul qilishni o'rganadilar.

– **Jamoaviy ish va hamkorlik:** Liderlik qobiliyatini jamoaviy ish orqali rivojlantirish talabalar o'rtasida kuchli hamkorlik va ishonchni yaratadi.

– **Emotsional intellektni rivojlantirish:** Talabalar o'z emotsiyalarini boshqarish, boshqalarni tushunish va ularga yordam berish qobiliyatini rivojlantirishlari kerak.

– **Inson resurslarini boshqarish:** Talabalar o'z guruhlarini boshqarishda, har bir ishtirokchining kuchli tomonlarini tanib, samarali ishlashga yordam berishlari lozim.

Talabalarning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ko'plab tadbirlarni tashkil qilishi mumkin:

a. Loyihaga asoslangan ta'lim: Talabalar o'z loyihalarini ishlab chiqish va boshqarish ularga mas'uliyat va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini beradi.

b. Munozara klublari: Turli mavzularda muhokamalar tashkil etish o'quvchilarning muloqot va ishontirish ko'nikmalarini yaxshilaydi.

c. Ko'ngillilik loyihalari: Jamoatchilikka oid loyihalarda ishtirok etish talabalarda hamdardlik va ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

d. Yetakchilik lagerlari: Intensiv etakchilik o'qitish dasturlari talabalarga qisqa vaqt ichida sezilarli yaxshilanishlarni amalga oshirish imkonini beradi.

Talabalarning yetakchilik salohiyatini ochish usullari:

1. *Individual murabbiylik*: Talabalarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va ularga shaxsiy rivojlanish maqsadlarini belgilashda yordam berish.

2. *Mentorlik dasturlari*: Tajribali odamlar tomonidan talabalarga yo'l-yo'riq ko'rsatish ularga o'z martaba maqsadlarini aniqlashga va professional tarmoqlarini kengaytirishga yordam beradi.

3. *Talabalar assambleyasi*: Talabalarga maktab boshqaruvida o'z so'zini aytish imkoniyatini berish ularga demokratik jarayonlarni o'rganish imkoniyatini beradi.

So'z so'ngida aytish mumkinki, "liderlik sifatini rivojlantirib borish orqali yoshlarda boshqaruvchilik va rahbarlikni rivojlantirish bilan bir qatorda, mamlakatimiz taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shadigan yaxshi kadr, jumladan, jamiyatga foydasi tegadigan inson bo'lishlariga zamin yaratish mumkin". Demak, bugungi ijtimoiy jamiyatimizda kuchli innovatsiyalar yuz berayotgan bir sharoitda chinakam liderlik sifatlariga ega bo'lgan yosh avlodni shakllantirishda oliy ta'lim muassasasida talaba-yoshlarni strategik boshqaruvga tayyorlash masalalarining o'rganilishi eng dolzarb muammolardan biri sanaladi. Talabalarning oliy ta'lim muassasasi ijtimoiy hayotida faol ishtirok etishi ularning kelajagiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan qimmatli va noyob tajribadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

- Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: O'zbekiston, 2017. – 28 b. 6 ilmiy nashiryoti.
- Кузьмина Н.В., Реан А.А. Профессионализм педагогической деятельности. – СПб.: НИ-ИРТМ, 1993. – 89 с.
- Махмудов И.И. Бoshqaruv professionalizmi: Psixologik tahlil. – T.: Akademiya, 2011. – 304 b.
- Симонов В.П. Педагогический менеджмент: ноу-хау в образовании: Учебное пособие. – Москва: Высшее образование, 2006. – 357 с.12
- Turg'unov S.T. va boshqalar. Pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish texnologiyalari. – Toshkent: O'z.PFITI, 2014. – 100 b.
- Ziyomammedov B. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: "Tib-Kitob", 2009. – 183 b.
- Chemers M. (1997) An integrative theory of leadership. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. ISBN 978-0-8058-2679-13.
- K.Turaev Yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish. Yangilanayotgan jamiyatda yoshlarning ijtimoiy faolligi: muammo va yechimlar. Respublika ilmiyamaliy konferensiyasi maqolalar to'plami. –T. 2020. 14-b.
- Икрамов Р.А., Хожиев Р.Б. (2020). Воспитание гармонич